מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חתם סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

זכרון עולם
האשה החשובה רודפת צדקה וחסד
מרת ורדה שניצר ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

זכרון עולם
איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד
ר' משה שניצר ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגרח"ד קובלסקי שליט"א ◆ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

בס"ד, י"ב כסלו תשפ"ז | **מסכת ערכין ה'-י"א** ◆ סופרים ג', ה' - ד', ג' | גליון מס' 1435

השבוע בגליון

- החליל שבבית המקדש, 'הכה' או 'ניגן'
- שני חלילים שימשו בבית המקדש
- ניגון בעוגב בבית הכנסת
- הלל השלם והלל בדילוג
- ההבדל בין חג הפסח לחג הסוכות
- שני נימוקים לאמירת ההלל
- ברשות מרנן ורבנן ורבותי
- על שליח ציבור לבקש רשות טרם רדתו לפני התיבה

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

הצוואה

מכתב מעניין צורף לתרומת ספרים למאורות הדף היומי.

אחד הספרים החשובים על מסכת ערכין, הוא ספר "הפלאה שבערכין". בני משפחת המחבר שיגרו מכתב למערכת ובו סיפור מופלא כיצד יצא ספר זה לאור.

כאשר הרב הגאון רבי חיים רבינוביץ זצ"ל, רבה של העיירה שבלי בליטא, חלה ממושכות, הוא כתב בצוואתו לאמר: "יסור ייסרני ה' בייסורים קשים ומרים, ואנכי מתגולל בחוליי זה כמעט שנה תמימה. אמרתי אני עם לבי כי הוא חסד עליון להעיר אותי לפשפש ולמשמש במעשיי. יגורתי פן ואולי מחמת בלבול הדעת לא אוכל לשוב בתשובה שלמה לפניו, והנני כותב וחותם ידי להצור ברוך הוא כי אני שב בכל לבי אליו".

בקשה אחת הוא מפנה לידידיו: "אם מצאתי חן בעיניכם יקיריי בעלי חברא גמרא ואם כשר אני לפניכם, תיתנו לסדר חידושי על מסכת ערכין ולהדפיס לזכר חברא גמרא. צר לי מאוד כי לא זכיתי לסדר כאשר עם לבבי, על כן תראו לבקש איזה מופלג גדול, אולי ירחם עלי לסדר ולכונן כטוב בעיניו".

שלושה חודשים לאחר כתיבת הצוואה נפטר הרב הצדיק לבית עולמו, ביום ז' בשבט תרל"ו.

חלפו כעשרים שנה, ובתו של הרב הגיעה לפרקה. החתן המיועד, רבי משה צבי אורדמן, שמע מפי

◀◀

דף י/א ובשנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח

החליל שבבית המקדש, 'הכה' או 'ניגן'

הציפייה לגאולה השלמה, ולבניין בית המקדש, כוללת בתוכה את הכמיהה להאזין, לחזות ולחוות את שירת הלווים ששוררו בבית המקדש, "ובשירי דוד עבדך הנשמעים בעירך, האמורים לפני מזבחך".

הרמ"א כותב ("תורת חטאת" ח"ב פרק ל"ח) כי הלווים ניגנו בכלים ושוררו בפיהם בבית המקדש, על פי חכמת נגינה מיוחדת שחלפה ואבדה מן העולם, עם ביטול השירה בבית המקדש. הרמ"א מוסיף, כי שירת הלויים היתה מכוונת כנגד שירת הבריאה, השמש, הירח וכל גרמי השמים, כאשר בכל כלי שוררו בהתאם להשפעתו בעליונים. בעל "אישי ישראל" (שם) מפרט ומתאר את כלי הנגינה ששימשו בבית המקדש, והמוזכרים בפרק האחרון של ספר תהילים, שופר, נבל, כינור, תוף, מחול ועוד, והוא מבאר את השייכות שבין כל כלי לבין כוכב הלכת שכנגדו היה מכוון.

במאמרנו זה, נעסוק בחליל.

תחילה נציג מספר דברים הדורשים הסבר, ואשר כולם כאחד מובילים למסקנה מעניינת ביותר.

במשנתנו נאמר "ובשנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח. בשחיטת פסח ראשון ובשחיטת פסח שני ויום טוב הראשון של פסח וביום טוב של עצרת ובשמונת ימי החג". הרמב"ם (הל' כלי המקדש פ"ג הל' ו') פוסק את דברי משנתנו ומבאר, כי גם כאשר שנים עשר ימים אלו חלו בשבת, השתמשו בחליל משום שהוא חלק מעבודת הקרבן, ועבודת הקרבן דוחה את השבת. מספר הלכות קודם לכן (ב' - ד') כותב הרמב"ם, כי חלק מעבודת הלווים היא, לשורר על הקרבת קרבנות הציבור שהוקרבו בכל יום, "ובמה הם מנגנין, בנבלים **וחלילים** וכנורות...". הלומד את הרמב"ם מוצא עצמו תמה, הניגנו בחליל שנים עשר יום בשנה, או בכל יום ויום?

החליל 'הכה' או 'ניגן': כמו כן, שינוי לשון מעניין דורש הסבר. על חליל שהשתמשו בו שנים עשר יום בשנה נאמר "החליל **מכה**", כך הוא לשון משנתנו ולשון הרמב"ם, ואילו כאשר הרמב"ם מציין כי ניגנו בחליל בכל יום הוא כותב "ובמה הם **מנגנים**... בחלילים".

סתירה נוספת, בולטת וחמורה, קיימת בדברי הרמב"ם. הגמרא (סוכה נ/ב) דנה, אם עיקר שירה בפה או בכלי. כלומר, שירת הלווים היתה על ידי שירה בפה וניגון בכלים, ויש צורך לדעת מה

לעילוי נשמת

הר"ר **שמואל צבי הרמן** זצ"ל
ב"ר משה זצ"ל מח"ס א"י ובעיותיה באורם
של חז"ל נלב"ע י"ב בכסלו תשנ"א
תנצב"ה
הונצח ע"י ידידינו
הר"ר **יוסף ונעמי וינר** שיחיו-פ"ת

לעילוי נשמת

הר"ר **פנחס יוסף איצקוביץ** ז"ל
ב"ר אברהם ז"ל
נלב"ע ט"ז בכסלו תשנ"ט
תנצב"ה

לעילוי נשמת

הר"ר **חיים אהרון ברלינר** ז"ל
ב"ר ישראל יצחק הי"ד
נלב"ע ט"ו בכסלו
תנצב"ה
הונצח ע"י חתנו ובתו **אבי ומאירה שנור** שיחיו

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת
הרה"ח ר' **מאיר ברסלויער** ז"ל בן הרב מנחם מנדל זצ"ל נלב"ע י"ט בכסלו תשמ"ד
וזוגתו מרת **בלומה רבקה** ע"ה בת הר"ר מנחם ראובן ז"ל נלב"ע י"ז בכסלו תשנ"ח **תנצב"ה**
הונצחו ע"י בנם ידידנו הר"ר **חיים דוד ברסלויער** ומשפחתו שיחיו - רמת גן

חותנתו הרבנית כי בעליית הגג בביתה מונחים הרבה כתבי-יד בכל מקצועות התורה, שכתבו בעלה רבי חיים ואביו, הרב הגאון יצחק רבינוביץ, שישב על כיסא הרבנות לפניו. עלה רבי משה צבי לעליית הגג ומצא "אוצר בלום, המכוסה באבק וחבוש בטמון". "כרגע הלהיבני הרעיון העז" - כותב רבי משה צבי - "לגשת למלאכת הקודש ולהוציא את כתבי-היד משביים". הוא לקח את כתבי-היד, ומסרם לידי הרב הגאון ר' שלמה נתן קוטלר אב"ד לוקניק. "ואמנם יד ההשגחה העליונה נראתה בעליל, כי זמן קצר אחרי הוציאי אותם מבית חותנתי נפלה דלקה ברחוב ההוא אשר אכלה בתים רבים ובתוכם גם הבית שבו נמצאו הכתבים, והנני רואה בזה אצבע אלוקים אשר שמר את הכתבים הקדושים לבל יאבדו מתוך קהל ישראל"

במשך שנים רבות ערך הרב קוטלר את הספרים, תחילה בליטא ואחר כך בירושלים, ור' משה צבי הוציאם לאור. שבעה ספרים הוציא ר' משה צבי לאור במשך שלושים וחמש שנים: הראשון, "הפלאה שבערכין", חידושי תורה על מסכת ערכין, יצא בשנת תרס"ה (1904) ובו נתקיימה צוואת המחבר, הרב חיים רבינוביץ. האחרון, "זרע יצחק" על מסכתות זבחים ומנחות מאת הרב יצחק רבינוביץ, יצא לאור בשנת ת"ש (1939).

ר' משה צבי היה סוחר אמיד, ביתו בשבלי היה פתוח לתלמידי חכמים, ורבנים רבים נהגו לבקר בו. הוא לא בנה לעצמו בית משלו כמנהג בעלי הבתים בעיר, והיה אומר כי הוא מקים שבעה "בתים" שיעמדו שנים רבות יותר מכל בתי העצים והאבנים, הלוא הם שבעת הספרים שהדפיס.

בהקדמתו לספר האחרון כתב ר' משה צבי: "והנה עם גמר ההדפסה נשמעה חרדת מלחמה בעולם המבלבלת עמים וגבולות". כשנה לאחר מכן נכנסו הגרמנים לליטא, ור' משה צבי ואישתו הוצאו מגטו שבלי ונרצחו ביער קוז'י ביום י"ח באלול תש"א. ה' יקום דמם.

מאה שנים לאחר כתיבת דברי ההקדמה של ר' משה צבי לספר "הפלאה שבערכין", נכדו, ר'

העיקר ומה הטפל, כדי לברר אם יש צורך לחלל את השבת על ידי ניגון בכלים, שאם הם עיקר השירה, הם דוחים את השבת (עיי' ריטב"א סוכה שם). הרמב"ם פוסק (הל' כלי המקדש פ"ג הל' ג'), כי עיקר השירה היא בפה, "שעיקר השירה שהיא עבודתה בפה, ואחרים היו עומדים שם מנגנין בכלי שיר". כיצד, איפוא, הרמב"ם פסק, כי הנגינה בחליל דוחה את השבת? (עיי' "לחם משנה" הל' שופר וסוכה ולולב פ"ח הל' י"ג).

שני חלילים שימשו בבית המקדש: שומה עלינו להסיק, אומר בעל ה"צפנת פענח" (מהדו"ת הל' עבודה זרה פ"ג הל' ג'), כי שני חלילים שימשו בבית המקדש! האחד נועד ללוות בנגינה את שירת הלווים, אשר עמדו על דוכנם ושוררו בשעה שניסכו את יין הנסכים שבא עם קרבן התמיד. על שירה זו נאמר, כי עיקרה בפה, ונגינת החליל, ושאר הכלים שליוו את שירת הלווים, טפלה לעיקר - לשירה בפה. ואילו החליל השני נועד להעלאת קול בודד אחד בלבד, ולפיכך נאמר עליו "החליל היה מכה", ובחליל זה השמיעו קול לפני המזבח, כמבואר בסוגייתנו, בשונה מיתר כלי הנגינה שניגנו בהם על דוכן הלווים.

מעתה, מובן היטב, כי ההכרעה הנזכרת, כי עיקר שירה בפה, מתייחסת לשירת הלווים שלוותה על ידי החליל, ואכן, חליל זה אינו משמש בשבת קודש. ברם, על החליל שעמד לפני המזבח לא נאמר שהוא טפל, שבאותה עת שהשמיעו בו קול, הלווים לא שרו מאומה, וממילא השמעת קולו היא חלק מעבודת הקרבן הדוחה את השבת (ועיי' "שלטי הגיבורים" עמ' נ"א, "ערוך לנר" סוכה שם, "ברכת כהן" בסוגייתנו).

מעניין לציין, כי חלוקה דומה אנו מוצאים גם לגבי החצוצרות ששימשו בבית המקדש. קושיות רבות, שלא נאריך בהן במאמר זה, הובילו את האחרונים למסקנה, כי סוג אחד של חצוצרות ליווה את שירת הלווים על הדוכן בכל הקרבת הקרבנות, ואילו סוג אחר של חצוצרות נועד להעלאת זכרון ישראל לפני הקב"ה, בימים המיועדים לכך - (במדבר י/י) "וביום שמחתכם ובמועדכם... ותקעתם בחצוצרות... והיו לכם לזכרון לפני אלוקיכם" (עיי' נצי"ב בפירושו על הספרי במדבר פיסקא ע"ז, ועל דרך זו כתב ב"אבן האזל" הל' תמידין ומוספין פ"ו, ועיי' בספר "דברות אריאל" סי' כ"ג).

דף י/ב הרדולים לא היה במקדש ... מגריפה היתה במקדש

ניגון בעוגב בבית הכנסת

האם העוגב היה אחד מכלי הנגינה של הלווים בבית המקדש?

שאלה זו נלוותה לסערה רבתי שפקדה את קהילות ישראל לפני שנים רבות, כאשר שינויים ורפורמות החלו פושים בקהילות היהודיות בגרמניה. מאבק איתנים התנהל בין גדולי התורה שומרי המסורת, לבין ה'מתחדשים' למיניהם, אשר החלו להשתמש בעוגב בבתי הכנסת לליווי השירה בעת התפילה.

לגבי ניגון בשבת בבית הכנסת על ידי נוכרי, הופיע פסק דין נחרץ בעיר המבורג, בשנת תקע"ט, בשם "אלה דברי הברית", ובו הובאו דבריהם החריפים של כל גדולי הדור, בראשם רבי עקיבא איגר זצ"ל, רבי יעקב מליסא, בעל ה"נתיבות" זצ"ל, וה"חתם סופר" זצ"ל, אשר אסרו את הדבר בכל תוקף, בכל כלי ניגון שהוא.

למעשה, נהגו בכל קהילות ישראל לאסור את הניגון בבית הכנסת בכל כלי שיר שהוא גם בימות החול, כדברי ה"חתם סופר" זצ"ל (שו"ת ח"ה סי' קצ"ב) אשר שלל זאת באופן מוחלט: "כי אפילו אם הותר לשמחת חתן וכלה לשמח לב עגומי הגלות, אבל במקדש מעט אין נכון להראות שמחה לפניו כעין שמחת ציון כי אין שמחה ואין שחוק לפניו ית"ש, עד יושב בשמים ישחק" (ועיי' שו"ת "מנחת יצחק" ח"ה סי' צ"ז).

מאחר שהשתוקקותם של המכרסמים בכרם בית ישראל היתה להתדמות לגויי הארצות, הם ביקשו לנגן בבתי הכנסת בעוגב, דווקא בעוגב, שכן נוהגים הנוצרים בבתי תיפלתם. כאשר התריסו כנגדם כי הדבר אסור גם משום איסור "חוקות הגויים", שאסור להלך אחר מנהגי הנוכרים, היו שהשיבו כי אין לשלול את הנגינה בעוגב בימי חול מחמת איסור ההליכה בחוקות הגויים, שכן, אמת, הנוכרים משתמשים בעוגב בבית תיפלתם, אך כבר בבית המקדש השתמשו בעוגב, עוד בטרם הגויים החלו להשתמש בו, וכמבואר בגמרא (סנהדרין נב/ב), כי הריגת חייבי מיתות בית דין באמצעות סייף אינה אסורה משום חוקות הגויים, מפני שהדבר כתוב כבר בתורה, ואין זו הליכה בחוקות הגויים אלא בדרכי התורה.

ה"חתם סופר" זצ"ל (שו"ת ח"ו סי' פ"ו) טוען להיפך, מניין לנו להניח כי הנוכרים החלו להשתמש בעוגב בבתי תיפלתם רק לאחר תקופת בית המקדש, הרי כבר על יובל שהיה (בראשית ד/כא) "תופס כינור ועוגב" פירש רש"י (שם, כ), כי היה "תופס כינור ועוגב לעבודה זרה"! לא זו בלבד, הוא גם משער, כי גם בלא זאת, יתכן שלא היו משתמשים בעוגב בבית המקדש, משום שמו הדומה ל'שירי עגבים' שהם שירים מאוסים.



מצטרפים לאלפי הלומדים קטעי גמרא, משנה והלכה מדי יום ביומו, בכל זמן ובכל מקום. זוהי ההזדמנות לקבוע 'עיתים לתורה'. לומדים כמה דקות וזוכים בסיפוק רוחני עצום!

חודש ראשון התנסות חינם

קבע עיתים ללימוד> עכשיו> 3029*

לנידון זה, ייחד הגאון רבי דוד צבי הופמן זצ"ל, בעל שו"ת "מלמד להועיל", תשובה מיוחדת (שו"ת ח"א סי' ט"ז), ובין היתר הוא מברר אם אומנם ניגנו בבית המקדש בעוגב, והוא טורח להוכיח, כי אכן בבית המקדש לא השתמשו בעוגב, כדלהלן.

בסוגייתנו מתואר כלי זמר בשם מגריפה, אשר שימש את הלווים בעת שירתם בבית המקדש. קול המגריפה אשר היה עצום ורב ונשמע עד יריחו (תמיד פרק ג' משנה ח'), זוהה על ידי מפרשים רבים כקולו של העוגב (ראה "תפארת ישראל" בתמיד שם ובהג' מהריעב"ץ כאן).

הנה, במשנה (תמיד פרק ה' משנה ו') נאמר, כי בשלב מסויים של עבודת קרבן התמיד, "נטל אחד את המגריפה וזרקה בין האולם ולמזבח", כאות וכתזכורת לשלשה דברים, לכהנים כי הגיעה עת ההשתחוויה, ללווים שהגיעה עת השירה, ולראש המעמד אשר העמיד את הטמאים בשער מזרח

מהי מגריפה זו. לדעת בעל התוספות יום טוב (שם) המגריפה לא היתה כלי להשמעת קול כלל, שכן, לא יתכן שיזרקוה שהרי היא עלולה להשבר. ברם, הראב"ד (תמיד שם) פירש, כי המגריפה היא כלי שיר המיועד להוצאת קולות רבים ושונים בבת אחת, ובהגיע מועד 'זריקת המגריפה' היו משמיעים קול אדיר מכל הכלים באחת, והיו הכל מזדעזעים מעוצמתו, עד ש"אין אדם שומע קול חברו בירושלים מקול המגרפה" (תמיד שם). זו המגריפה המובאת גם בגמרתנו, ומאחר שהמשנה מציינת כי השימוש במגריפה היה לתזכורות בלבד, הרי לנו כי היא לא שימשה לליווי שירת הלווים בבית המקדש.

דף י/א מאי שנא בפסח דלא אמרינן כל יומא

הלל השלם והלל בדילוג

בכל חג ומועד, בראש חודש ובחנוכה, אנו אומרים הלל.

במאמר הבא נעמוד על טיבו של ההלל, ועל טעם אמירתו.

בחגים ובמועדים אנו אומרים הלל השלם ברוב עם, ואילו בראשי חדשים אנו אומרים הלל בדילוג, שמחסירים מקצת מן הפרקים שבסדר ההלל. בגמרתנו מבואר, כי דין אמירת ההלל, נלמד מן הפסוק (ישעיהו ל/כט) "השיר יהיה לכם כליל התקדש החג", שיש לשבח ולהלל את הקב"ה בימים המקודשים לחג, ואילו בראשי חדשים אומרים הלל בדילוג, כדי שיהא ניכר שאמירת ההלל בראש חודש היא מנהג ישראל ולא מצד הדין ("משנה ברורה" סי' תכ"ב סעי' ב'). מנהג הספרדים שאף אין מברכים על הלל בדילוג, שאינו מעיקר הדין ("שולחן ערוך" או"ח סי' תכ"ב סעי' ב').

ההבדל בין חג הפסח לחג הסוכות: כל מתפלל הבחין בוודאי, כי אינו דומה הלל של חג הסוכות להלל של חג הפסח. בחג הסוכות אומרים הלל השלם בכל יום, ואילו בחג הפסח אומרים הלל השלם ביום טוב הראשון בלבד. גמרתנו מבארת, כי הטעם לכך הוא, שימי חג הסוכות שונים זה מזה, שבכל יום מקריבים מספר קרבנות שונה מן הימים האחרים, ולפיכך כל יום הרי הוא כיום טוב בפני עצמו, ואילו בחג הפסח מקריבים בכל יום ויום מספר זהה של קרבנות.

בנפול אוייבך אל תשמח: ה"בית יוסף" (או"ח סי' ת"צ סעי' ד') מביא הלכה זו, אך מצטט טעם אחר, שונה לחלוטין. הוא מביא את דברי המדרש, שבחג הפסח אין אומרים הלל השלם כי אם ביומו הראשון, מפני שבשביעי של פסח המצרים טבעו בים, ונאמר (משלי כד/יז) "בנפול אוייבך אל תשמח". אמנם, כחו של טעם זה יפה לשביעי של פסח בלבד שבו המצרים טבעו בים, אך מאחר שאין ראוי שימי חול המועד יהיו עדיפים על יום טוב שביעי, שבהם יאמרו הלל השלם ובשביעי של פסח יאמרו הלל בדילוג, אין אומרים הלל השלם אלא ביום הראשון של פסח ("פרישה" שם אות ב').

כיצד זה, תמה המהרש"א (ברכות ט/ב) התעלם ה"בית יוסף" מגמרא מפורשת, גמרתנו, המטעימה את אי אמירת הלל השלם בפסח בכך שקרבנות כל ימי החג זהים זה לזה, והביא את טעמו של המדרש? גדולה מזו, ה"בית יוסף" בעצמו, מביא את טעמה של גמרתנו בעוסקו בהלכות סוכות (או"ח סי' תרמ"ד); מה טעם, איפוא, ראה ה"בית יוסף" לשנות בהלכות פסח ולהביא את טעמו של המדרש.

בספר "ישועות יעקב" (על שו"ע ת"צ שם) מבאר את הדברים באופן נאה.

שני נימוקים לאמירת ההלל: שני נימוקים יש לאמירת הלל. **א.** יום החג. **ב.** נס שאירע. יש חגים שלא אירע בהם נס, חג השבועות וחג הסוכות, ואמירת ההלל בהם היא מפני החג. יש שאומרים הלל על שום נס שאירע, כגון בשמונת ימי החנוכה שאומרים בהם הלל מדברי סופרים, אף על פי שימי החנוכה אינם חג ומועד, על שום הנס שאירע בהם לאבותינו. שביעי של פסח מתייחד מיתר החגים בכך, שמלבד היותו יום טוב, ביום זה נעשה נס לישראל שנקרע ים סוף לאבותינו. מעתה, כאשר מבקשים להבין מדוע אין אומרים הלל בשביעי של פסח, יש צורך בהסבר אשר יתן מענה לשני המאפיינים של שביעי של פסח, קדושת היום, והנס שאירע בו. בגמרתנו המבארת, כי שביעי של פסח אינו מיוחד בקרבנותיו, יש כדי לענות מדוע אין אומרים הלל מפני החג, ואילו המדרש נדרש לטעם השני, שביום זה נעשה נס לאבותינו, ועל כך יש צורך בדברי המדרש, כי בנפול אוייבך אל תשמח... [לפי זה, אין צריך לטעמו של ה"פרישה" שכן, רק בשביעי של פסח אירע הנס].

חיים עופר, הוציא לאור הוצאה חדשה של הספר, וכתב בדברי הפתיחה: "אפתח בשבח והודיה לשם יתברך שמו, אשר בחסדו הרב העלה משאול נפשי והחייני מיורדי בור, העבירני בגטאות ומחנות ריכוז בנסי נסים ואני נער צעיר. גם זיכני בחסדיו הרבים לעלות לארץ ישראל, ולהקים בה את ביתי יחד עם זוגתי מרת שולמית לבית לוי תחי', ובירכני בבנים ובכלות ובצאצאיהם שומרי תורה ומצוות. ועתה, שזכיתי ליובל שנים להקמת ביתנו, עלתה בי מחשבה טובה זאת, לחזור להדפיס חיבור חשוב זה של אבי סבתי, הרב הגאון רבי חיים רבינוביץ זצוק"ל, על מסכת ערכין, ולחלקו חינם ללומדי תורה לקראת לימוד הדף היומי במסכת זו".

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף ח/ב משפטיך תהום רבה

סכנת נפילה

החוקר אחר משפטי הקב"ה בשכלו הקט, אמר הגר"י אברמסקי זצ"ל, מסוכן הוא לסטות מהדרך. **ממש** כתהום רבה, שהעומד על פתחו ומציץ פנימה, עלול הוא להסתחרר ולהשמט לתוכו... (תהלים, כרם חמד).

דף י/ב רב נחמן אמר קרייתה זו היא הלילא

הלל בפורים

לפי רב נחמן, קריאת המגילה היא מעין אמירת הלל, ולפיכך אין אומרים הלל בפורים.
מכאן מחדש רבי מנחם המאירי חידוש גדול ביותר: מי שאין לו מגילה בפורים - הרי הוא מחוייב בהלל!... (בית הבחירה מגילה יד/א).

דף י/ב אבוב היה במקדש

לא לשנות

מסופר בגמרא, כי כלי נגינה היה במקדש מימי משה, עשוי מקנה. "ציוה המלך וציפוהו זהב ולא היה קולו ערב, נטלו את צפויו והיה קולו ערב כמות שהיה".
דרש הגרי"ש אלישיב זצ"ל:



המלך חפץ לומר כי היום יש צורך לשפר ולשכלל. "וישן מפני חדש תוציאו". כלי עשוי מקנה פשוט אינו טוב עוד, ויש להוסיף עליו זהב. אולם, הנסיון הוכיח ההיפך: רק כאשר נשמר כבימי משה, כבטהרתו, היה קולו ערב.
הרי לך השלכותיו של שינוי מהמקובל...

דף י/ב מלך יושב על כסא הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו

מי יחיה ומי ימות

אמר הגרי"מ פיינשטיין זצ"ל:
יש הסבורים, שאדם נולד לחיות לאורך ימים ושנים אם לא יצא דינו לרעה בראש השנה ויום הכיפורים. טעות בידם! אם כדבריהם - לשם מה צורך בספרי חיים? די לו להקב"ה בספרי מתים, ומי שאינו בכלל ישאר ממילא בחיים! מכאן, שלכולם אינו מובטח קודם יום הדין. גם מי שנותר חי אין זה אלא מפני שנגזר עליו באופן חיובי להשאר בחיים ולא מפני חזקת חי דמעיקרא...

דף יא/ב עומדים על דוכנן ואומרים שירה

עולם הנגינה

תלמידו של הגאון מוילנא זצ"ל, בעל "פאת השולחן" העיד, כי הגר"א התבטא באוזניו, כי הוא יודע את חכמת הנגינה ו"רוב טעמי תורה וסודות שירי הלוויים וסודות תיקוני הזוהר, אי אפשר לידע בלעדיה" (בהקדמת "פאת השולחן").

לעילוי נשמת
הר"ר **משה אליה פרת** ז"ל
ב"ר שמואל דוד ז"ל נלב"ע י"ב בכסלו
ורעייתו **שרה מרים** ע"ה
ב"ר נח ז"ל נלב"ע י"ז בתמוז **תנצב"ה**
הונצחו ע"י בתם וחתנם
דוד ודבי רבינוביץ שיחיו - פ"ת

דף יא/ב מידי דהוה אשליחא דציבורא דממליך

ברשות מרנן ורבנן ורבותי

גמרתנו היא המקור לכך שעל המבקש להתפלל לפני העמוד, ליטול רשות מן הקהל, או מן הגבאי הממונה על ידי הקהל.

על שליח ציבור לבקש רשות טרם רדתו לפני התיבה: חזקיהו המלך אשר עלה על כס המלכות אחרי המלך אחז, חידש את עבודת הקרבנות בבית המקדש, כמתואר בהרחבה בדברי הימים (כט/כא), והנביא מציין שהוא אמר לכהנים להקריב קרבנות, "ויאמר לבני אהרן הכהנים". גמרתנו מבארת, כי אף על פי שהכהנים בלבד הם הרשאים להקריב קרבנות, וזהו תפקידם, מכל מקום, היה עליהם ליטול רשות להתחיל בעבודתם "מידי דהוה אשליחא דציבורא דממליך", היינו: כפי ששליח ציבור היורד לפני התיבה, שואל רשות לפני כן מאת העם.

הגאון מוילנא זצ"ל התקשה, מדוע ה"שולחן ערוך" (או"ח סי' נ"ג סעי' ט"ו) פוסק, כי שליח ציבור קבוע יורד לפני התיבה בלא להמתין שיבקשוהו לעשות כן, אחר שבסוגייתנו מבואר, כי עליו לבקש רשות ככהנים אשר גם הם מזומנים לעבודתם בקביעות. ה"ביאור הלכה" מיישב "בדוחק", כי הכהנים בימי חזקיהו נזקקו להוראתו ביום הראשון לעבודתם בלבד, אך בשאר הימים לא היה להם ליטול רשות בכל יום, שזהו תפקידם. ואף גמרתנו האומרת כי שליח ציבור צריך לבקש רשות, עוסקת בממונה כללי על ענייני הציבור, שעליו להתעטר במידת הענווה ולבקש רשות טרם רדתו אל התיבה. ברם, מי אשר מונה במיוחד לכהן כחזן, ייגש לתיבה מיד, שהרי לשם כך מינוהו.

נמצאנו למדים, כי לכל הדעות, מי שלא מונה לכהן כשליח ציבור באופן קבוע, צריך ליטול רשות טרם הוא ניגש אל התיבה. הגאון רבי יוסף חיים זצ"ל כותב (שו"ת "תורה לשמה" סי' ל"ד) כי גמרתנו היא גם המקור לכך שהמתכבד לזמן בברכת המזון אומר "ברשות".

כתב הרמ"א ("שולחן ערוך" או"ח סי' קס"ז סעי' י"ד), שהעומד לברך ברכת "המוציא" ומבקש להוציא את כל הסועדים ידי חובת הברכה, אומר לפני כן "ברשות", משום מידת הענווה ("משנה ברורה" ס"ק ע"ה). מעניין לציין טעם נוסף שכתב בעל "שבלי הלקט", כי מאחר שהבוצע על הפת אוכל ראשון מן הפת, עליו ליטול רשות מן המסובים, כדי שלא יראה כרעבתן, ובאמירת "רשות" הרי הוא אומר להם "לא משום רעבתנות אני בוצע כדי לטעום תחילה, אלא על רשותכם". בכך הוא מסביר את מנהג הספרדים שמשיבים למברך "שמים", לאמר, אתה נוהג כדין וכהלכה, ולא משום רעבתנות הנך עושה כן.

ראוי לציין, כי לדעת הגר"א אין לומר "ברשות" קודם ברכת המוציא ("מעשה רב" סי' ע"ח).

